

מדריך קצר לשימוש בחומרים המוגנים בזכויות יוצרים.

או

**כיצד להשתדל ולהימנע מהפרת זכויות יוצרים בעת
כתיבת מחקרים, עבודות סמינר, הכנת מצגות כיתה,
פוסטרים, ועוד.**

נכתב על ידי

ד"ר ניר מועלם, עו"ד

הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון.

כולנו, מרצים, חוקרים וסטודנטים, עושים שימוש בחומרים כתובים שכתבו אחרים, תמונות, יצירות שונות, סרטים וקטעי מוסיקה בעת הוראה או כתיבה של עבודות אקדמיות. השאלה היא כיצד לעשות שימוש נכון במקורות אלו, מבלי להפר זכויות יוצרים?

מדריך מקוצר זה נועד לפרט את הכללים הבסיסיים בעת הצגת מצגות כיתה, הכנת פוסטרים, כתיבת עבודות סמינריוניות, פרויקטי גמר שונים, וטרם הפצתם של אלו ברבים. חשוב לרענן את הכללים הללו בנסיון להימנע מהפרה של זכויות יוצרים של גורם כלשהו.

מדריך זה, על אף שמתבסס על הלכות, חקיקה ופסקי דין, לא נועד להיות מסמך משפטי, אלא מורה נבוכים בסיסי לסטודנט או המרצה בפקולטה. כמו בכל תחום משפטי, "השטן נמצא בפרטים", ופעמים רבות אין תשובה חדה לשאלה האם יש הפרה של זכויות יוצרים או לא. שאלה זו הנה תלוית מקרה ונסיבות. פעמים רבות התשובה לשאלת הפרה של זכויות יוצרים נגזרת משאלה אחרת, והיא האם נעשה "שימוש הוגן" ביצירה של מישהו (למשל בתמונה שמשולבת בעבודה סמינריונית או במצגת כיתתית).

תחום הקניין הרוחני זכויות היוצרים הוא תחום רחב למדי. הוא נותן מענה לשאלות רבות כגון: איך מגינים על המצאה? איך רושמים פטנט? האם לאדריכל יש זכויות יוצרים במבנה שבנה? בנפרד משאלות אלו, המדריך שלפניכם מבקש להאיר סוגיה ספציפית בתחום דיני הקניין הרוחני והיא: כיצד יש לעשות שימוש בחומר המוגן בזכויות יוצרים בעת כתיבת מאמר, עבודה סמינריונית, הכנת פוסטר, עבודת גמר, מצגת כיתתית, ועוד.

זכויות יוצרים

חוק זכות יוצרים, התשס"ח-2007 הוא החוק הישראלי העיקרי המגן על זכויות יוצרים ביצירות שונות. החוק חל על צילומים, סריקות והעתקים אחרים של חומר אשר מוגן בזכויות יוצרים ("יצירה"), כגון: שירים, קטעי סיפורת, טקסט אחר, תמונות, מפות, פסלים, קטעי שמע, קטעי וידיאו, גרפיקה, מבנים, ועוד.

אין צורך כי החומר המוגן בזכויות יוצרים יתפרסם כדי שהוא יהיה מוגן ולכן גם שימוש בחומרים שלא פורסמו חייב בקבלת אישור של היוצר, או חייב לעמוד בכללים של "שימוש הוגן" אשר יפורטו להלן. כמו כן, ההגנה חלה על יצירה מקורית. כלומר, על פי רוב אין הגנה לאדם שהיצירה שיצר אינה מקורית, אלא העתק ושכפול של יצירה מקורית אחרת.

ההגנה של זכויות יוצרים תחול על כל חלקי היצירה, אך היא לא חלה על רעיון, מושג מתמטי, עובדה, נתון, או ידיעה חדשותית. למרות זאת, הגנה של זכויות יוצרים חלה על ביטויים של רעיונות, מושגים מתמטיים, עובדות, נתונים או ידיעות חדשותיות.

במילים אחרות, אם עיתונאי או חוקר הגה רעיון חדשני וכתב אותו, אין מניעה להביע את אותו רעיון תוך שימוש בדרך ביטוי שונה ומקורית. כך גם למי שאסף נתון אין מונופול עליו, אך אם הוא הציג את הנתון בדרך מקורית, למשל דרך ביטוי אינפוגרפי, תהיה לו הגנה של זכויות יוצרים על דרך הביטוי של הנתון. בדומה, אם חוקר אסף נתונים והציג אותם בצורה מקורית על גבי מפה או GIS או באמצעי אחר, לא תהיה לו זכות יוצר מוגנת על הנתון, אך על דרך ביטוי (בעזרת מפה יחודית) תהיה לו הגנה, כך שלא יהיה ניתן להעתיק את המפה בלי לקבל את אישורו של היוצר, או מבלי לעמוד בכללים של "שימוש הוגן" ותוך מתן קרדיט ליוצר.

מהי "יצירה" ?

החוק העוסק בזכויות יוצרים בישראל מגן על "יצירות". כל מה שהוא "יצירה" עשוי להיות מוגן בזכויות יוצרים. החוק מעניק הגנה על מגוון של "יצירות", שהעיקריות בהן:

- ❖ "יצירה אמנותית" – רישום, ציור, יצירת פיסול, תחריט, ליטוגרפיה, מפה, תרשים, יצירה אדריכלית, יצירת צילום ויצירת אמנות שימושית;
- ❖ "יצירה אדריכלית" – בניין או מבנה אחר, וכן מודל לבניין או למבנה.
- ❖ "יצירה דרמטית" – למשל מחזה, יצירה קולנועית, יצירה דרמטית-מוסיקלית, יצירת מחול ופנטומימה.

❖ "יצירה קולנועית" – לרבות יצירה טלוויזיונית וכל יצירה שדומה במהותה ליצירה קולנועית או ליצירה טלוויזיונית.

❖ "יצירה ספרותית" – למשל יצירה המבוטאת בכתב, הרצאה, טבלה, לקט, וכן תוכנת מחשב.

❖ "יצירת פיסול" – לרבות תבנית או מודל של פסל.

לסטודנטים ואקדמאים ניתן בחוק מעמד מיוחד יחסית. המחוקק הבין כי כדי לא להגביל את החופש האקדמי, יש לאפשר לאנשי אקדמיה וסטודנטים לעשות שימוש ביצירות שנוצרו על ידי אחרים, גם אם יש בהן זכויות יוצרים מוגנות ליוצר. לצורך כך נקבע כי ניתן לעשות שימוש ביצירות כאמור, ובלבד שהשתמש רשאי לעשות בחומר המוגן "שימוש הוגן" בלבד.

מהו "שימוש הוגן" ביצירה ?

מדובר על נושא משפטי מורכב, אך לשם הפישוט נמנה כמה כללי בסיס שיכולים לסייע בפתרון הסוגיה. ככלל, סטודנטים ואקדמאים לא נדרשים לקבל רשות או לשלם תשלום כלשהו לבעל זכויות היוצרים כאשר השימוש שהם עושים ביצירה הוא "שימוש הוגן".

❖ שימוש הוגן נועד למספר מטרות מרכזיות כגון: לימוד עצמי, מחקר, ביקורת, סקירה, דיווח עיתונאי, הבאת מובאות, או הוראה ובחינה על ידי מוסד חינוך. מכאן כי לסטודנטים, חוקרים, ואקדמאים קיימת "מטריה של הגנה" בהנחה והם עושים שימוש הוגן ביצירה שיש בה זכויות יוצרים.

❖ שימוש הוגן כולל ציטוט או שימוש סביר מתוך החומר המוגן. כאשר מצטטים חומר שנכתב על ידי אחר, על המצטט לציין את המקור לציטוט.

❖ שימוש הוגן מחייב לשמור על הערך של היצירה המקורית: בדרך כלל, חל איסור על המשתמש ביצירה לעשות בה כל סילוף, פגימה או שינוי אחר, או כל פעולה שיש בה כדי להפחית מערך היצירה המקורית, באופן שעלול לגרום לפגיעה בשם הטוב של בעל זכויות היוצרים.

❖ כדי להחליט האם שימוש הוא "הוגן" או לא, מתייחסים בתי המשפט בדרך כלל לכמה פרמטרים:

- **מטרת השימוש ודרך השימוש;** כאשר השימוש ביצירה נעשה לצרכים אקדמאיים, להוראה בכיתה, לשם בחינה, לצורך ביקורת מחקרית, לצורך לימוד, או לצרכי מחקר אחרים, המדובר יהיה בדרך כלל בשימוש הוגן. ואולם, זהו אינו הפרמטר היחיד כדי להחליט האם שימוש הוא "הוגן".

- **היקף השימוש:** ככלל, ככל שמועתקים יותר חלקים מן היצירה המקורית, כך הנטייה לראות בכך "שימוש הוגן" תקטן. עם זאת יש לזכור כי גם ציטוטים, או שימוש בחלקים מרכזיים באיכותם של יצירה קודמת יכולים להוות שימוש שאינו שימוש מותר, אך הדבר תלוי בנסיבות. על כן, אם למשל במסגרת קורס אוניברסיטאי מועתקים חלקים ניכרים מתוך ספר, מצולמים, ומופצים לסטודנטים, יש בכך שימוש נרחב שיכול להקשות על ההתייחסות להעתקה כאל "שימוש הוגן". רוצה לומר: גם כאשר ההעתקה נעשית על ידי מוסד אקדמי, אין היא זוכה להגנה משום שהיא העתקה של חלקים רחבים מיצירה.

שאלה קשה אחרת היא במקרה של שימוש בתמונות שלמות. שימוש בתמונה על ידי חוקר או סטודנט משמעותו שימוש בכל היצירה המקורית, כלומר שימוש בהיקף נרחב. במקרה זה, לא ברור האם נעשה "שימוש הוגן" וייתכן כי מטרת השימוש (אקדמי, ללא כוונת רווח) היא זו שתכריע את הכף האם השימוש היה הוגן או לא.

- **השפעת השימוש על ערך היצירה והסחירות שלה;** הרעיון הוא שהעתקת היצירה במסגרת "שימוש הוגן" לא יביא לפגיעה כלכלית במי שהגה ויצר אותה, או לא יביא לפגיעה בערך היצירה המקורית. הפצה מסחרית של יצירה או חלק ממנה, עשוי להשפיע על שווי השוק שלה, ולכן הוא מהווה מעשה אסור ואינו בגדר "שימוש הוגן". מי שכותב למשל מאמר אקדמי ובו הוא משלב תמונות שאין לו עליהן זכויות יוצרים, עושה שימוש הוגן בתמונה, שכן מאמר אקדמי לא נועד לצרכים מסחריים. עם זאת, יש לציין כי בדרך כלל עדיף לקבל הסכמה מראש של היוצר, וכך אכן נוהגים ירחונים אקדמיים רבים, למען הזהירות.

שימושים אפשריים אחרים ביצירות במסגרת הוראה במוסד להשכלה גבוהה

החוק מאפשר לסטודנטים, חוקרים, ומרצים לעשות כל "שימוש הוגן" ביצירה על פי הפרמטרים אותם הסברנו למעלה. כמו כן, קיימות פעולות נוספות במסגרת אקדמית שהחוק מגן עליהן:

- ❖ ביצוע פומבי של יצירה במהלך הפעילות החינוכית של מוסד להשכלה גבוהה – מותר הוא. ביצוע זה יכול להיעשות על ידי תלמידים או עובדים בפקולטה, ובלבד שהביצוע האמור הוא בפני סטודנטים או עובדים של הפקולטה, קרובי משפחתם, או אנשים הקשורים לפעולת

מוסד החינוך האוניברסיטאי. במילים אחרות, אם סטודנט שר בטקס כלשהו שמתקיים בפקולטה או בטכניון, השיר אמנם עשוי להיות מוגן בזכויות יוצרים, אך החוק אינו מחייב קבלת אישור של היוצר, או תשלום עבור השימוש, משום שהטקס נעשה במסגרת אקדמית. ❖ הצגת יצירה קולנועית במסגרת אקדמית. במילים אחרות, מותר להקרין בכיתה סרט, גם אם הוא מוגן בזכויות יוצרים, אם ההקרנה נועדה לצרכי הוראה או בחינה.

תקופת ההגנה על זכויות יוצרים - אפשרות שימוש ללא מגבלה לאחר תקופה הקבועה בחוק

משך ההגנה על זכויות יוצרים הינה למשך כל חייו של היוצר, וכן 70 שנה לאחר מותו. כך למשל, אם אומן יצר פסל מעניין ויש רצון להעתיק אותו, לאומן תהיה זכות יוצרים על הפסל גם 70 שנה לאחר מותו. במקרה זה, עזבונו של האומן ויורשיו הם אלו שימשיכו להנות מהיצירה גם לאחר המוות. כעבור 70 שנה לאחר מות היוצר פגה כאמור זכות היוצר ביצירה, ויהיה ניתן לעשות בה שימוש גם ללא הסכמה, וללא תשלום, לרבות לצרכים מסחריים. לכלל האמור יש חריגים שונים כמו למשל, זכויות יוצרים של המדינה יפוגו לאחר 50 שנה ממועד יצירת היצירה, וזכויות היוצר בתקליט יפוגו גם הן 50 שנה ממועד יצירת התקליט.

שימוש ללא מגבלה במקרים אחרים

נוסף על היכולת לעשות "שימוש הוגן" וכן היכולת לעשות שימוש ללא מגבלה עם תום תקופת זכות היוצרים, קיימות סיטואציות נוספות שבהן לא חלה מגבלה על העתקה של יצירה, למשל צילום של כל יצירה אשר מוצגת במקום ציבורי, כגון: צילום של גרפיטי בחוצות העיר, צילום של יצירות אשר מצויות במחזיאונים, צילום של פסל, או מבנה בחוצות העיר.

זכות מוסרית והצורך במתן קרדיט ליוצר

למי שיצר יצירה כלשהי יש בדרך כלל זכות יוצרים על היצירה (אלא אם כן הוא העביר את זכותו לאחר). ואולם, בין אם העביר את זכותו לאחר או לא, לכל יוצר יש "זכות מוסרית" ביצירה שלו. זוהי זכות אישית. כלומר, גם אם קיימים יחסי עובד-מעביד ועובד יצר יצירה מסויימת ששייכת למעביד שלו, עדיין לעובד תהיה הזכות המוסרית על היצירה.

כך למשל, אדריכל שיצר מבנה ייחודי אבל העביר את התשריטים והתכניות לבעלות של חברה קבלנית -- לחברה הקבלנית יהיו זכויות היוצרים, אך לאדריכל תהיה "זכות מוסרית" על הדגם האדריכלי שיצר. ובדומה, לצייר שהכין איור עבור ספר, ומכר את זכויות היוצרים להוצאה לאור, לא יהיו זכויות יוצרים לצייר באיור, אך תהיה לו "זכות מוסרית" באיור.

הזכות המוסרית משמעותה שליוצר תהיה הזכות לקבל קרדיט על היצירה שלו. בדוגמא שלמעלה, המאייר שהכין איור עבור ספר, ויתר על זכויות היוצרים שלו, אך עדיין יש לו זכות שהשם שלו יופיע בצורה סבירה והגונה, כאשר מראים את האיור שלו, או משכפלים אותו. החוק לא מגדיר בדיוק כיצד לתת קרדיט, אלא מנחה רק בכך שמתן הקרדיט יהיה "בהיקף ובמידה הראויים בנסיבות העניין". זוהי כמובן הנחיה מעורפלת, אך לצרכים אקדמיים משמעותה היא כי בעבודות סמינריוניות, עבודות גמר, פוסטרים, ועוד, ראוי יהיה לתת קרדיט לשם היוצר של היצירה בה עושים שימוש.

במילים אחרות, גם אם נעשה "שימוש הוגן" ביצירה כלשהי על פי התנאים אותם מנינו לעיל, יש צורך כי במסגרת השימוש "האקדמי" יינתן קרדיט ליוצר.

עם זאת, לא כל אי מתן קרדיט יגרור אחריו תוצאות משפטיות והדבר תלוי בנסיבות ובתום הלב של מי שעשה שימוש בחומר המוגן. בנוסף, המשמעות של מתן קרדיט אינה דווקא כי חייבים לתת קרדיט בפונט מסויים ובמקום מסויים, אלא רק שיאזכר המקור ליצירה המצוטטת. כך למשל, ניתן לתת קרדיט במסגרת רשימה בבליוגרפית.

משמעויות נוספות של הזכות המוסרית

בנוסף על מתן קרדיט, חל איסור לסלף או לשנות יצירה מסויימת באופן שיש בו כדי לפגוע בכבודו של היוצר. נושא זה הוא קשה לשיפוט וליישום. קשה מראש לדעת האם שינוי של יצירה עשוי לפגוע בכבודו של היוצר, והדבר נתון לשיקול דעת והינו תלוי נסיבות (למשל, שינוי יצירה שנעשה לצרכי ביקורת).

חומרים שלא נמצא לגביהם בעלים או שהבעלים אינו ידוע.

לעיתים, בעת שאנו מכינים עבודה, פוסטר, או מצגת, אנו עושים שימוש לצורך אקדמי בתמונה או יצירה אחרת. אך לא תמיד אנו יודעים מיהו היוצר והאם הזכויות ביצירה מוגנות או מוקנות לו. כאשר אין אנו יודעים מיהו היוצר או מיהו בעל זכויות היוצרים, יש לנסות לאתר אותו (למשל, ברוב אתרי האינטרנט בסמוך לתמונה יהיה כיתוב הנותן קרדיט לצלם).

אם גם לאחר ניסיון האיתור אין אנו יודעים בבירור מיהו היוצר המקורי (כדי לתת לוֹלֵה קרדיט), אך אנו יודעים, למשל, מאיזה אתר אינטרנט נלקח החומר, או מאיזה ספר, כדאי לכתוב את אותו מקור לצד התמונה או בהערות שוליים או בדרך אחרת שיש בה להפנות בצורה סבירה למקור (למשל כתובת אתר האינטרנט). במקרים כאלה, כדאי גם להוסיף הערה כללית במסמך אותו הכנו בנוסח כזה: "אם את/ה בעל/ת זכויות כלשהן בתכנים שנמצאים פה וסבור/ה כי לא ניתן לך קרדיט, אנא פנה/י אל..."

ההנחה היא כי היות והפעולה שלנו היא במסגרת אקדמית (מחקר, הוראה) חל חריג ה"שימוש ההוגן" ולכן לא נידרש ברגיל לשלם על היצירה, על השימוש בה, או על פרסומה במסגרת מחקר אקדמי, או

מצגת כיתתית. עם זאת, הדבר אינו פוטר אותנו ממתן קרדיט ליוצר, ואי מתן הקרדיט עשוי להביא להפרה של זכויות יוצרים, ולתביעה במקרים קשים.

יצירות שנמצאות באתרי אינטרנט שונים:

האינטרנט הוא עולם ומלואו, והוא משמש כלי עבודה מרכזי עבור חוקרים, סטודנטים ומרצים. המידע האדיר שנמצא באינטרנט יהיה בדרך כלל מוגן בזכויות יוצרים ואין זה משנה אם מקור המידע הוא בישראל או בחוץ לארץ. ישראל חתומה על אמנות בינלאומיות אשר הלכה למעשה מעניקות הגנה רחבה על יצירות שנוצרו מחוץ לישראל.

מידע רב המצוי כיום באינטרנט מוגן בזכויות יוצרים: סרטונים, סדרות טלוויזיה, תמונות, תוכנות ועוד. בין אם נכתב "כל הזכויות שמורות" לצד היצירה ובין אם לאו, היצירה תהיה בדרך כלל מוגנת אלא אם כן מתקיימים חריגים שנקבעו בחוק (למשל, יצירה לאחר 70 שנה ממות היוצר).

עם זאת, קיימים ברשת האינטרנט גם אתרים "חופשיים", כלומר כאלו בהם נמצאות יצירות שבעלי זכויות היוצרים שלהן מאפשרים שימוש חופשי בהן. יש לזכור כי גם ביצירות חופשיות חל הכלל של "מתן קרדיט" ליוצר, וכך גם אם נפטר היוצר ונעשה שימוש ביצירה שלו\שלה. במילים אחרות, גם אם אתר האינטרנט מכיל מידע ויצירות "חינמיות" וגם אם היוצר התיר שימוש חופשי ביצירה, בדרך כלל ראוי יהיה לתת קרדיט ליוצר, הנובע מן הזכות המוסרית.

המשמעות המשפטית של הפרת זכויות יוצרים

כל עוד השימוש שנעשה ביצירה אינו "שימוש הוגן" במסגרת אקדמית או אחרת, חשוף המשתמש לתביעה מצד בעל זכויות היוצרים. גם מי שהופרה זכותו המוסרית עשוי לתבוע את מי שנחשב כפוגע. כך שגם אי מתן קרדיט עשוי לגרום אחריו תביעה משפטית.

ואולם, קשה פעמים רבות לקבוע מהו הנזק שנגרם לאדם שנפגע לכאורה מכך שהופרה זכות היוצרים שלו, והדבר כרוך בניהול תביעות יקרות. לכן מעניק החוק אפשרות לפצות את הנפגע גם אם לא הוכיח נזק.

במילים אחרות, אם הופרה זכות היוצר של גורם כלשהו הוא יוכל לקבל פיצוי גם אם לא יראה נזק קונקרטי (למשל, שמכירות של יצירה שלו צנחו כתוצאה מהפרת זכות היוצר). החוק מנחה מהם העקרונות שיקבעו את היקף הפיצוי:

- ❖ היקף ההפרה וחומרתה.
- ❖ משך הזמן שבו בוצעה ההפרה.

❖ הרווח שהפיק מי שהפר את זכות היוצרים.

❖ מאפייני פעילותו של הנתבע.

❖ תום הלב של הנתבע.

❖ טיב היחסים שבין הנתבע לתובע.

❖ הנזק שנגרם בפועל לתובע.

במילים אחרות, קיימות נסיבות רבות ושונות שיכולות להוביל למסקנה כי גם אם הופרו זכויות, בעל הזכויות אינו זכאי לפיצוי. ניקח למשל סטודנט שבעבודת סמינר שלו לא נתן קרדיט לתצלום מסויים שהורד מהאינטרנט. העבודה נעשתה במסגרת אקדמית, ללא כוונה מסחרית, ולכן גם אם לכאורה הופרה הזכות המוסרית, לא ברור שבנסיבות אלה יזכה התובע – בעל זכויות היוצרים – לפיצוי.

כך למשל, סטודנטית שעשתה שימוש בתשריטים אדריכליים בעבודת הגמר שלה, אך לא הצליחה במאמץ סביר לאתר את בעל זכויות היוצרים המקורי ועל כל לא נתנה גם קרדיט. ייתכן ויש בכך הפרה של זכויות יוצרים, אך אם הסטודנטית לא הפיקה רווח כלשהו, נקטה במאמץ סביר לאתר את בעל הזכויות המקורי, ואם לא נגרם בפועל נזק לאותו אדריכל, ייתכן כי התביעה לא תניב לו כל פיצוי.

ואולם, מקרים אלה הם מורכבים למדי ובעולם המשפט קיים תחום אפור שאינו ברור. כך למשל, שימוש בתמונה משמעותו שימוש בכל היצירה שיצר היוצר המקורי, ולכן מדובר על היקף שימוש רחב למדי, ואין זה ברור מאליו כי מדובר על שימוש הוגן. העובדה כי התמונה הופיעה במסגרת עבודה סמינריונית, למשל, עשוי להוביל למסקנה כי מדובר על שימוש הוגן. לעומת זאת, שימוש בתמונה כזו באתר אינטרנטי של חוקר, הוא מעשה שאינו מובן מאליו, שכן מדובר על שימוש בהיקף נרחב, ממושך והפתוח לכל, וגם אם אינו נועד לעשיית רווחים, ייתכן ובתי המשפט יראו בכך הפרה.

במקרים בהם יקבע בית משפט כי היתה הפרה של זכויות יוצרים, יוכל הנפגע – בעל זכויות היוצרים, או בעל הזכות המוסרית – לקבל פיצוי כספי של עד 100,000 ש"ח זאת גם אם לא הוכיח את הנזק שנגרם לו.

אין חכם כבעל ניסיון. לימוד ממקרים שהתרחשו.

להלן יפורטו מספר מקרים שנדונו בפני בתי המשפט העוסקים בהפרה של זכויות יוצרים. מקרים אלה נועדו להמחשת העקרונות אשר פורטו במסגרת מסמך זה.

❖ פרשת גולני נגד כהן (2012): בית המשפט פסק פיצוי בסך 40,000 ש"ח כנגד מי שהעתיק 10

קטעים מתוך ספר שנכתב על ידי גורם אחר. המדובר היה בהעתקה של 10 קטעים אשר

הביאו לטענת בית המשפט להפרה של זכויות היוצרים של היוצר המקורי. הקטעים נלקחו

מתוך מילון לשפה הערבית ושולבו בספר ששווק לצרכים מסחריים – שיחון עברי־ערבי. בית

המשפט קבע כי גם אם מבחינה כמותית לא נלקחו קטעים רבים (למעשה פחות מ- 3%

מהספר המקורי), מדובר כאן בהפרה, ההפרה הניבה רווח למפר, לא התבקש אישור מבעל זכות היוצרים המקורי ולא ניתן גם קרדיט.

- ❖ פרשת רצון-פיקובסקי נגד מכללת מגה טרנד בע"מ (2012) : בית המשפט המחוזי דחה תביעה שבה נטען כי ספרי ההכנה לבחינות של הרשות לניירות ערך מהווים העתקה של ספרה של התובעת בנושא. בית המשפט פסק כי לא הוכח כי קיים דמיון משמעותי בין הספרים משום שתוכן העניינים בהם שונה, סגנונם שונה, והם עושים שימוש בביטויים שונים ובעריכה שונה. גם אם הנושא בו עוסקים הספרים הוא דומה, והרעיונות המובעים בהם הם דומים, הרי אין הגנה על רעיונות כי אם על דרך ביטויים.
- ❖ פרשת ויינברג נגד ויסהוף (2012) : במקרה זה צלם אשר צילם את יצחק רבין ז"ל תבע אומן אשר יצר מדליה בהתבסס על התמונה שצולמה, באופן שדומה מאוד לתמונה ומתבסס עליה. נפסקו כאן פיצויים בגובה של 45,000 שקלים חדשים משום שנפסק כי האומן שהטביע את המדליה לא נתן קרדיט לצלם המקורי. בנוסף, נקבע כי יש כאן משום העתקה אסורה של היצירה המקורית (התצלום), וגם בשל כך היתה הפרה של זכויות יוצרים. בעניין זה מעניינים מאוד דברי בית המשפט, אשר פסק כי גם נגזרת של יצירה אחרת, יכולה להוות הפרה של זכויות יוצרים.

לסיכום

נושא זכויות היוצרים הוא מורכב מאוד ובתי המשפט בישראל מתחבטים בו לעיתים קרובות. לא תמיד קיימת תשובה חדה לשאלה אם יש הפרה של זכויות יוצרים, וגם כאשר לכאורה קיימת הפרה, קיימים ויכוחים לגבי עוצמת הפגיעה. כסטודנטים, מרצים, וחוקרים, כדאי להיות ערים לנושאים שנזכרו במסמך סקירה זה. הכללים שלמעלה הם בסיסיים ונועדו לתת מבט ראשוני על המצב המשפטי, אך אין בכך משום יעוץ משפטי משום שכל מקרה נבחן לגופו ועל פי נסיבותיו. תמיד יש להעדיף מתן קרדיט ליוצר. אם לא ידוע מי היוצר, כדאי לעשות מאמץ סביר לאתרו או לאתר את המקור ליצירה. בנוסף מומלץ לכלול בעבודה הערה לפיה נערכו מאמצים לאתר את היוצרים המקוריים לצורך מתן קרדיט, ועל כן, בעל/ת זכויות כלשהן בתכנים, הסבור שלא ניתן לו קרדיט, מתזמן ליצור קשר עם המחבר.

מעבר לכך, חשוב לזכור כי המחוקק העניק לאקדמיה הגנה מסויימת בכל הנוגע להפרה של זכויות יוצרים ושימוש למטרות אקדמיות יהיה בדרך כלל "שימוש הוגן" שאינו מחייב תשלום או אישור של היוצר המקורי. הכוונה היתה שלא לחבל בחופש האקדמי ולאפשר דיון, הוראה, מחקר, שאינם מוגבלים על ידי זכויות הקניין הרוחני. לכן, חשוב לזכור כי בדרך כלל עבודה אקדמית, ועבודה במסגרת אקדמית, תהיה מוגנת מפני תביעות, כל עוד היא מהווה שימוש הוגן, שימוש שאינו מסחרי, וכל עוד מקפידים לתת קרדיט כדי לכבד את הזכות המוסרית של היוצר.